

Bemærkninger om min Betragtningssaaede af Sagen og om min Stilling til den. Saavidt jeg fra et upartist Standpunkt har kunnet undersøge Oprindelsen til den Bevægelse, der har viist sig hos Bondestanden med Hensyn til denne Sag, da er det min Anskuelse, at den ingenlunde fra først af skyldes nogen Agitation. Saavidt jeg har kunnet bedømme, efter hvad der forelaa, er den fra først af opstaaet hos Bondestanden selv, og Anledningen dertil troer jeg fornemmelig har været deels adskillige Gods-eieres ubillige Benyttelse af heldige Conjunctioner imod Bønderne, deels en Slaphed, der i en vis Periode fandt Sted fra det Offentliges Side i at overholde de bestemte Forbud, der ere givne mod Bøndergaardes Nedlæggelse, og overhovedet i at overholde de om Bønderjorders Benyttelse givne Bestemmelser. Derved opstod en retfærdig Frygt hos Bondestanden med Hensyn til dens fremtidige Skæbne, en Frygt for, at, naar det saaledes skulde gaae videre frem, da vilde den blive enten fortrængt fra de Besiddelser, den i saa mange Læder havde høvt i Brug, eller dog udsuget og forarmet. Dertil kom en vis traditionel Forestilling hos Bønderne om, at der ogsaa tilkom Bondestanden nogen Ret med Hensyn til disse Jorder, at disse ingenlunde vare nogen Eiendom, der tilhørte Godseierne i samme Forstand som andre Eiendomme, men at ogsaa de havde nogen særegen Ret med Hensyn til deres Besiddelse og Brug. Jeg troer, at det var saadanne Anskuelser, der havde dannet sig hos Bondestanden, og i Stilhed grebet meget om sig og frembragt en temmelig udbredt Gjæring, førend Andre blandede sig deri. Naar nu en saadan Anskuelse og de dertil knyttede Paa-stande, som synes at staae i Strid med en hidtil anerkendt Ret, griber om sig hos en iøvrigt rolig og velstndet talrig Classe, da maa man være yderst forsigtig med strax at bedømme den. Man kan i de fleste Tilfælde være temmelig vis paa, at der ligger noget Sandt paa Bunden af en saadan Bevægelse; man maa ikke lade sig forvirre af de mindre rigtige Former, hvori en saadan Anskuelse ofte indklædes, f. Ex. en Paaastand om en Med-eiendomsret, der skulde tilkomme Bønderne; en saaledes indklædt Paaastand lader sig vel

let gjendrive, men derved er Sagen selv ingenlunde gjendreven; man maa underkaste det Hele en upartist Undersøgelse og søge at finde, om og da hvad Sandt og Rigtigt der maatte ligge til Grund. Resultatet af den Undersøgelse, jeg efter bedste Evne anstillede, blev, at der virkelig eksisterede et særegt Retsforhold med Hensyn til de omspurgte Bønderjorder, hvis Virkninger maatte gaae videre end de enkelte allerede givne Forfrifter, saa at der derpaa kunde grundes Fordringer, der ikke saa meget fjernede sig fra, hvad der fra Bondestandens Side var paaastaaet, at der virkelig tilkom Bondestanden særegne Rettigheder med Hensyn til disse Jorder, som Staten under den nyere Tids Forhold var forpligtet til at beskytte paa en anden Maade end hidtil. Jeg har allerede under et tidligere Foredrag bemærket, hvorledes det var naturligt, at jeg maatte være nogen Uvished og Uvisshed med Hensyn til min Anskuelser Rigtighed overfor saa mange Mænds afvigende Anskuelser, Mænd, som jeg ellers gjerne pleier at dele Meninger med og at slutte mig til i Anskuelser. Det er ogsaa vist, at jeg ingenlunde har været tilbøjelig til at fremtræde og gjøre denne min Anskuelse gjældende, og allermindst har jeg tænkt paa derved at spille nogen forsængelig Rolle, at ville efterligne en Colbjørnsen eller nogen anden af hine hedengangne store Mænd. Jeg troer, at min ærede Sidemand (Mourier) selv godt veed, og i alt Fald vide Mange det her i Salen, at jeg gjorde, hvad jeg kunde gjøre uden at krænke mine Pligter som Rigsdagsmand, for ikke at komme ind i Udvalget, og det veed i det Mindste min ærede Sidemand, at jeg ligeledes gjorde Alt, hvad jeg sømmelig kunde gjøre, hvad jeg kunde gjøre, uden at krænke denne min Forpligtelse, for ikke at komme til at optræde som Ordfører i Sagen (Ja!). Er der Noget, som jeg skulde gjøre mig en Samvittighed over, skulde det snarere være, at jeg har viist en for stor Tilbageholdenhed med at træde op og søge at gjøre den Anskuelse gjældende, som efter min Overbeviisning var den rette (Ja!); men, efterat jeg ved Omstændighederne er bleven trængt frem til at tage saa stor Andeel i denne Sags Behandling, har jeg ogsaa villet gjøre denne An-